

Hastanede çalışan hemşirelerin hizmet içi eğitime yönelik görüşleri

Selma Atay*
Duygu Gider
Gülsiye Karadere
Pınar Şenyüz

Özet

Amaç: Bu araştırma Çanakkale Devlet Hastanesi'nde çalışan hemşirelerin hizmet içi eğitime yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Gereç-Yöntem: Araştırmanın örneklemini, Çanakkale Devlet Hastanesinde çalışan 185 hemşire oluşturmuştur. Veriler araştırmacılar tarafından literatür taranarak oluşturulmuş anket formu ile toplanmıştır. SPSS 10,0 paket programı ile istatistiksel olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular: Araştırmanın sonucunda hemşirelerin % 63.2'si, 12 yıl ve üzeri çalışma deneyimine sahip olduğu hemşirelerin büyük çoğunluğuna, % 76.2'sine oryantasyon programının uygulanmadığı ve hemşirelerin % 69.7'si mesleki yaşantısında hizmet içi eğitime gereksinim duyduğunu belirtmişlerdir ve hemşirelerin % 72.4'ü hizmet içi eğitim sonrasında değerlendirme yapılmadığını belirtmişlerdir.

Sonuç ve Öneriler: Araştırmamız doğrultusunda, sağlık bakım kurumlarına yeni başlayan tüm hemşirelere oryantasyon programı uygulanması, hazırlanacak olan hizmet içi eğitim programlarında yetişkin eğitimi ilkelerinin göz önünde bulundurulması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Hemşire, Hizmet içi eğitim

* Çanakkale On Sekiz Mart Ünv. Sağlık Yüksekokulu, "Selma Atay" atayselma@gmail.com, "Duygu Gider" giderd@gmail.com, "Gülsiye Karadere" karadereg@gmail.com, "Pınar Şenyüz" <senyuzp@gmail.com>

The views, thought of nurses' who have been working in hospitals related to in-service education

**Selma Atay
Duygu Gider
Gülsiye Karadere
Pınar Şenyüz**

Abstract

Aim: This descriptive study was designed to obtain data as regards the thought of nurses about in-service education in Canakkale State Hospital.

Methods

The subject group consisted of 185 nurses. Data have been gathered by researcher to The questionnaire form who went through the review of literature. Obtained data were statistically analyzed with SPSS 10.0 program.

Results

The result of the study showed that the majority of nurses (63.2 %) have work experience 12 years and more. They stated that the orientation program was not applied to majority of nurses 76.2 %, whether the applied in-service education program meets the interests and needs of nurses change according to the nurses and 72.4 % of nurses indicated that no practice applied to evaluate the service education program.

The application of orientation for new nurses who works for health care service, the methods, process, and principles for service education program should be considered.

Key words: Nurse, in-service training

GİRİŞ

Bilim ve teknoloji alanındaki hızlı değişim ve gelişim süreci, araştırma ve incelemelerden elde edilen veriler hemşirelik bakım girişimlerini direkt olarak etkilemektedir ve hemşirelerin sürekli eğitimini gerekli kılmaktadır (Uyer 1996) . Bir meslek üyesi değişim ve gelişimleri mesleki çalışmalarına yansıtabileceği sürece mesleğinin varlığını devam ettirebilir. Değişim ve gelişime uyum sağlayabilecek meslek üyelerinin yetişmesi o alandaki eğitimin sürekliliği ile mümkündür (Aktürk 1994, Göçmen 2004). Yaşam boyu eğitimin bir gereği olarak hizmet içi eğitim, çalışanlara mesleklerinde daha başarılı, üretici ve mutlu olmasını sağlayacak bilgi, beceri ve tutumlar kazandırmayı amaçlamaktadır (Yalın 2001, Mc Dermott ve Ark 2001, Campbell 2004).

Hizmet içi eğitim, özel ve tüzel kişilere ait işyerlerinde, belirli bir maaş veya ücret karşılığında işi alınmış ve çalışmakta olan bireylere görevleri ile ilgili gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazanmalarını sağlamak üzere yapılan eğitimidir (Taymaz 1981, Koç 2004, Uçar 2006). Hizmet içi eğitim, personelin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını belirleme, bu ihtiyaçlara uygun programlar geliştirme, bu programları planlama, uygulama ve değerlendirme gibi kapsamlı bir çalışmayı içermektedir (Yalın 2001, Yorgun 2002, Koç 2004).

657 sayılı Devlet Memurlar Kanunu göre devlet memurlarının yetiştirilmesini sağlamak, verimliliğini artırmak ve daha ileriki görevlere hazırlanmak amacı ile hizmet içi eğitim öngörülmüştür. Devlet Memurlar Kanunu'nun 214. maddesinde hizmet içi eğitimlerin ilgili kurumlarca hazırlanacak yönetmeliklerle yürütüleceği, 215. madde de her kurumun hizmet içi eğitim faaliyetlerini düzenleme ve yürütmekle yükümlü bir eğitim birimi kurması gerektiği belirtilmiştir (Özmen 2006). Bu doğrultuda Sağlık Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü (1986) tarafından 422 sayılı ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Hizmet içi Eğitim Yönetmeliği çıkartılmıştır. Bu yönetmelikle Sağlık Bakanlığına bağlı kuruluşlarda çalışan personelin yetiştirilmesi ve ileri görevlere hazırlanması için hizmet içi eğitimin ilkeleri, planlama esasları ve değerlendirme usulleri belirlenmiştir. Ayrıca bu yönetmelik hizmet içi eğitimin hedeflerini, ilkelerini, eğitim teşkilat ve görevlerini, eğitim görevlilerini, eğitim planlaması ve uygulamasını, eğitim konularını, değerlendirme ve eğitime katılma esaslarını da kapsamaktadır. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 1996 tarih ve 06134 sayılı yazısı ile de hizmet içi eğitimlerin il Sağlık Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan eğitim şubeleri tarafından izleneceği açıklanmıştır. Eğitim şubesi, eğitim formlarının takibi,

denetimi ve hizmet içi eğitimler sırasında karşılaşılan güçlüklerin çözümü ve il düzeyinde çalışan hizmet içi eğitim hemşirelerinin koordinasyonunu sağlamakla görevlendirilmiştir (Yorgun 2002). Bu nedenle sağlık sektöründeki hızlı gelişim ve değişime ayak uydurmak, verimliliği artırmak, mesleki standartlarını geliştirmek için hizmet içi eğitim kaçınılmazdır (Yorgun 2002, Koç 2004).

Araştırmanın amacı: Bu çalışma hemşirelerin, sağlık bakım hizmetlerinin geliştirilmesinde önemli bir rolü olan hizmet içi eğitime yönelik görüşlerini belirlemek ve sonuçlar doğrultusunda uygulanabilir gerçekçi öneriler geliştirmek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

MATERYEL VE METOT

Araştırmanın evrenini Çanakkale Devlet Hastanesi'nde çalışan 371 hemşire oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, araştırmaya katılmayı kabul eden 185 hemşire oluşturmuştur. Araştırmanın yapılabilmesi için Çanakkale Devlet Hastanesi Başhekimliğinden yazılı izin yazısı alınmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından literatür taranarak oluşturulmuş anket formu ile 20 Kasım -11 Aralık 2006 tarihleri arasında toplanmıştır. Hemşirelere uygulanan anket formundan elde edilen bilgiler SPSS (Statistical Package Of Social Science) 10,0 paket programı ile istatistiksel olarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

TABLO 1. Araştırmaya Katılan Hemşirelerin Tanıtıcı Özelliklerinin Dağılımı (N =185)

Tanıtıcı Özellikler		sayı	%
Eğitim Durumu	Sağlık Meslek Lisesi	44	23.8
	Meslek Yüksekokulu	114	61.7
	Hemşirelik Yüksekokulu	25	13.5
	Diğer	2	1.0
Çalışma deneyimi	0-5 Yıl	11	6.0
	6-11 Yıl	57	30.8
	12 Yıl ve üzeri	117	63.2
Çalışma şekli	Sürekli gündüz	10	5.4
	Nöbet usulü	33	17.8
	Gündüz + nöbet	142	76.8

Araştırmaya katılan hemşirelerin tanıtıcı özelliklerinin dağılımı tablo 1 de verilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde; hemşirelerin % 61.7 Meslek Yüksekokulu mezunu olduğu, %

63.2'sinin ise toplam çalışma süresi 12 yıl ve üzeri olarak bulunmuştur. Hemşirelerin çalışma şekilleri incelendiğinde % 76.8 gündüz+nöbet usulü çalıştığı görülmektedir.

TABLO 2 Araştırmaya Katılan Hemşirelere Uygulanan Hizmet İçi Eğitim (HİE) Programlarına İlişkin Verilerin Dağılımı (N=185)

Hizmet İçi Eğitim (HİE) Programlarına İlişkin Veriler		sayı	%
Hemşirelerin katıldığı eğitim sayısı	Hiç katılmadım	5	2.7
	1-3 kez katıldım	31	16.8
	4-6 kez katıldım	41	22.1
	7 ve üzeri	108	58.4
Oryantasyon programı	Uygulanan	29	15.7
	Uygulanmayan	141	76.2
	Hatırlamıyorum	15	8.1
HİE verildiği yer	Yemekhane	12	6.5
	Konferans Salonu	18	9.7
	Eğitim Salonu	133	72.0
	Yemekhane+Eğitim Salonu	22	11.8
HİE Programına Katılan personel sayısı	10 kişiden az	2	1.1
	11- 20 kişi	30	16.2
	21 kişiden fazla	153	82.7
HİE Yöntemi	Anlatma	161	87.0
	Tartışma	9	4.9
	Gösterip Yaptırma	8	4.3
	Örnek Olay inceleme	2	1.1
	Hepsi	5	2.7
Kullanılan Eğitim Araçları	Tepegöz	35	19.0
	slayt	133	71.9
	Broşür-kitapçık	13	7.0
	hepsi	4	2.1
HİE zamanı	Çalışma saatleri içinde	179	96.7
	Diğer	6	3.3
Eğitim sonrası değerlendirme	Evet	42	22.8
	Hayır	143	77.2

Araştırmaya katılan hemşirelere uygulanan hizmet içi eğitim (HİE) programlarına ilişkin verilerin dağılımı incelendiğinde, hemşirelerin % 58.4'ü yedi ve daha fazla hizmet içi eğitim programlarına katıldığı görülmektedir. Oryantasyon programı uygulamasına dair bulgular incelendiğinde, hemşirelerin % 76.2'sine oryantasyon programı uygulanmadığı belirlenmiştir. Keleş (1998)'in araştırmasına göre ise hemşirelerin % 63.1'ine oryantasyon programı uygulanmadığı belirtilmiştir (Keleş 1998). Oryantasyon eğitimi yeni işe giren ya da görev değişikliği yapan çalışanın kuruma işe karşı olumlu bir tutum ve kuruma bağlılık

duygusu geliştirmesini sağlar, işini daha iyi yapma gayretini arttırır (Öztürk, Yılmaz 2006). Buna göre oryantasyon programı uygulanmıyor olmasının hemşirelerin kuruma bağlılık ve işi daha iyi yapma gayretlerini etkileyeceği söylenebilir. Hizmet içi eğitim programının verilme yerine göre dağılımları incelendiğinde, hemşirelerin % 70,8'i eğitim salonu olarak belirtmiştir. Eğitimlerin eğitim salonunda veriliyor olması eğitim verilen ortamın önemli olduğu ilkesi ile örtüşmektedir.

Hizmet içi eğitimlere katılan personel sayısının dağılımları incelendiğinde, hemşirelerin % 81.1'i 21 kişiden fazla olduğunu belirtmişlerdir. Hizmet içi eğitimlerin etkin olabilmesi için bir derse katılan personel sayısı önemlidir. Ayrıca kliniklerdeki işlerin devamı açısından bu sayı dikkatli tespit edilmelidir. Çok fazla katılımcının olduğu eğitimlerde istenen verime ulaşman mümkün olmayabilir (Yorgun 2002). Kullanılan eğitim yöntemi olarak ise, hemşirelerin % 83.8'i anlatma yöntemi ile eğitim aldığını belirtmiştir. Özpulat (2006) çalışmasında hemşirelerin % 29.5'i (n=76), amaçlara uygun öğretim yöntem ve teknikleri kullanıldığını belirtmiştir. İnsanların okuduklarının % 10'unu, duyduklarının % 20'sini, ördüklerinin % 30'unu, görüp ve duyduklarının % 50'sini, görüp-işitip söylediklerinin % 80'ini, görüp-işitip-dokunup söylediklerinin % 90'ını hatırladıkları göz önüne alınırsa eğitimler sırasında mümkün olduğunca fazla sayıda duyu organına yönelerek öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanım zenginliğini sağlamak hizmet içi eğitim programlarının başarısı açısından önemli olacaktır.

Kullanılan eğitim araçlarına ise; hemşirelerin % 69.7'si slâyt kullanılarak eğitim aldıklarını belirtmişlerdir.

Hemşirelerin % 93.5'i hizmet içi eğitimi çalışma saatleri içerisinde alırken, % 3.3'ü çalışma saatleri dışında aldığını belirtmiştir. Hizmet içi eğitim süresi, uygulama ve katılacak personelin durumuna bağlı olarak değişmektedir (Çevikbaş 2002). Bu nedenle çalışma saatleri içerisinde çalışma saatleri dışında olması alınan hizmet içi eğitimi etkilememektedir.

Yapılan hizmet içi eğitimler sonrası değerlendirme durumu incelendiğinde, hemşirelerin % 72.4'ü herhangi bir değerlendirmenin yapılmadığını, % 27.6'sı değerlendirmenin yapıldığını belirtmişlerdir. Özpulat (2006) çalışmasında hemşirelerin % 67.9'unun (n=171) kesinlikle değerlendirme çalışması yapılmadığını belirtmişlerdir. Değerlendirme program başında belirlenmiş olan amaçlara ne derece ulaşıldığını belirlemek; öğretim programa katılanların hazır bulunuşluk düzeyine göre ayarlayabilmek; öğretim sırasında öğrenenlerin öğrenme güçlük ve eksikliklerini belirlemek, bu eksiklik ve yetersizliklerin giderilmesine yönelik ölçme ve değerlendirmeye gerek duyulmaktadır (Yalın

2001). Eğitim türü ne olursa olsun, düzenlenen eğitim programlarının etkili olup olmadıklarının mutlaka bilinmesi gerekir. Hedeflenen davranış değişikliklerinin ne kadarını gerçekleştiği konusunda geçerli ve güvenilir bir cevap bulunamazsa, eğitim çabalarının etkili olup olmadığı konusunda bilgi sahibi olunması da mümkün olmaz (Benli, Özalp, 1995).

TABLO 3 Araştırmaya Katılan Hemşirelerin Uygulanan HİE Programlarına İlişkin Düşünceleri (n=185)

Uygulanan HİE Programlarına İlişkin Düşünceleri		SAYI	%
HİE Programına Gereksinim Duyma durumu	Evet	129	69.7
	Hayır	7	3.8
	Bazen	49	26.5
İlgi/İhtiyaç karşılama durumu	Karşılıyor	50	27.0
	Karşılmıyor	30	16.2
	Bazen karşılıyor	105	56.8
Birime yarar sağlama durumu	Yararlı	143	77.3
	Yararlı değil	39	21.1
	Hiçbir fikrim yok	3	1.6

Araştırmaya katılan hemşirelere uygulanan hizmet içi programlarına ilişkin düşünceleri incelendiğinde; hemşirelerin % 69.7'si hizmet içi eğitime gereksinim duyduğunu belirtmiştir. Bilgiç (1999)'in araştırmasına göre, hemşirelerin hizmet içi eğitime gereksinim duyma durumu % 84.3 olarak belirtilmiştir (Bilgiç 1999). Kamu hizmetlerinin gittikçe karmaşıklaşan yapısı yanında bilgi ve teknolojik yenilikler nedeniyle sürekli bir değişim ve yenilenme içinde bulunması, hizmet öncesinde kazanılan bilgi, beceri, davranış ve deneyimler yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle kamu görevlilerinin değişen ve gelişen şartlara göre hizmet içinde sürekli şekilde eğitilmeleri zorunlu olmaktadır (Çevikbaş, 2002). Hemşirelerinde hizmet içi eğitime gereksinim duyuyor olmaları yaşam boyu eğitim ilkesi ile örtüşmektedir.

Yine Tablo 3' de araştırmaya katılan hemşirelerin uygulanan hizmet içi eğitim programlarına ilişkin düşünceleri incelendiğinde, hizmet içi eğitimlerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılama durumuna hemşirelerin % 55.7'si bazen karşılayıp bazen karşılamadığını belirtmiştir. Koç'un araştırmasına göre, ihtiyaç karşılama durumu % 53.1 karşıladı, % 46.9 karşılamadığı ortaya çıkmıştır. Hizmet içi eğitim programları planlanıp, programlanırken hemşirelerin beklenti, istek ve gereksinimlerinin yeterince dikkate alınmadığı izlenimini vermektedir. Ayrıca hizmet içi eğitimin başarılı verimli olması ve beklentileri etkin bir şekilde karşılaması ancak uygun planlama yapılmasıyla mümkün olur. Bu amaçla hizmet içi

eğitim programları planlanırken ve programlanırken kişilerin ihtiyaç ve önceliklerinin belirlenmesi son derece önemlidir (Koç 2004).

Verilen hizmet içi eğitimin birime yarar sağlama durumu incelendiğinde hemşirelerin, % 73.5'i yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Verilen bilgilerin uygulama aktarılması açısından önemli bir bulgu kabul edilebilir.

TABLO 4. Araştırmaya Katılan Hemşirelerin “Size göre HİE’ in En Önemli Yararı Nedir” sorusuna verdikleri yanıtların Dağılımı (N=185)

YARARLAR*	SAYI	%	TOPLAM
Kuruma bağlılığı artırması	5	2.7	129
Motivasyon sağlanması	35	18.9	136
Bilgi ve Beceri zenginleştirilmesi	43	23.2	137
Merak uyandırması	7	3.8	126
Farkındalık sağlanması	50	27.0	131

* her bir yarar satır yüzdesi (%) üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 4’te hemşirelere göre, hizmet içi eğitimin sağladığı en önemli yarar incelenmiştir. Buna göre, hizmet içi eğitimlerden, hemşirelerin % 27’si sahip olduğu görev, yetki ve sorumlulukların farkına vardığını, % 23.2’si bilgi ve becerilerini kullanması açısından cesaretlendirdiğini, %18.9’u motivasyonunu arttırdığını belirtmiştir.

Canman’a göre, kamu kuruluşlarında uygulanan hizmet içi eğitim programlarının yapılan bir araştırmada Görevlerin daha iyi yürütülmesinin sağlanması, örgütte verimliliğin artırılması ve somut yararlar elde edilmesi, personelin bir üst göreve hazırlanması, personelin öğrenme ve gelişme istemlerinin karşılanması amaçlarına ulaşıldığı yargısına varılmıştır (Canman 2000).

Bu amaçlar incelendiğinde kurumsal boyut ile ilgili yararların öncelik aldığı görülür. Fakat araştırmamızda yapılan grup üzerinde en az yarar olarak kuruma olan bağlılık bulunmuştur

TABLO 5 Araştırmaya Katılan Hemşirelerin Katıldıkları HİE’lerde Karşılaştıkları Önemli Sorunların Dağılımı (N=185)

SORUNLAR	sayı	%
Zaman azlığı	96	54.4
Personel azlığı	86	16.5
Konuların ihtiyaca yönelik olmaması	63	34.1

Tablo 5’de hemşirelerin katıldıkları hizmet içi eğitimlerde karşılaştığı sorunlar incelendiğinde; hemşirelerin % 54.4’ü zamanın sınırlı oluşu, % 34.1’i konuların gerçek ihtiyaca yönelik olmaması, % 16.5’i personel azlığı ve iş yükü fazlalığı olarak belirtilmiştir. Yorgun’un araştırmasına göre karşılaşılan sorunlardan en önemli ikisi zamanın sınırlı oluşu ve personel azlığıdır. Yorgun’un araştırmasına göre, zamanın sınırlı bulan hemşire oranı % 23.3, iş yükü fazlalığı ve personel azlığı % 20.6 olarak görülmüştür. Keleş’in araştırmasına göre karşılaşılan sorunlar sorulduğunda % 67.4 zaman aksaklıkları olduğu belirtilmiştir (Keleş 1998). Özpuat (2006) çalışmasında hemşirelerin % 28,6’sı (n=74) eğitim programı hazırlanırken ilgi ihtiyaç ve beklentilerinin çok az dikkate alındığını, % 27.8’i (n=72) kesinlikle dikkate alınmadığını belirtmişlerdir. Hizmet içi eğitim programları hazırlanırken eğitim uygulanacak grubun belirli bilgi birikimi ve tecrübeye sahip yetişkin bireylerden oluştuğu ve düzenlenecek eğitimlerin başarısı için yetişkin bireylerin aktif katılımının sağlanabildiği, ilgi, yetenek ve gereksinimlerine dayalı, yetişkini bilinçlendirici ve geliştirici eğitimler düzenlenmesi gerekliliğine karşın, çoğunlukla düzenlenen hizmet içi eğitimlerde yetişkin bireyin özellikleri dikkate alınmamaktadır (Uyer 1996). Kaatsız’ın sağlık memuru ve hemşirelerle yaptığı çalışmada da benzer sonuçlar saptanmıştır (Kaatsız 1985).

SONUÇ VE ÖNERİLER

- Araştırmaya katılan hemşirelerin % 76.2’sine oryantasyon programı uygulanmadığı
- Hemşirelerin katıldığı HİE programlarının % 82.7’sinin 21 kişilik ya da daha fazla sayıda kişiden oluşan gruplarla yapıldığı,
- % 87.0’ı kullanılan eğitim yöntemi olarak düz anlatım uygulandığını,
- % 77.3’ü eğitim sonrası değerlendirme yapılmadığını belirtmişlerdir.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

- Hizmet içi eğitim programlarının etkinliğini ve verimliliğini arttırmak amacıyla sağlık bakım kurumlarında yeni işe başlayan tüm hemşirelere oryantasyon programı uygulanması.
- Hizmet içi eğitim programlarının mümkün olduğunca küçük gruplarla yapılması,
- Hizmet içi eğitim programları uygulanırken yetişkin eğitimi ilkeleri dikkate alınmalı ve katılımcıların gereksinim duydukları programlara katılmaları
- Hizmet içi eğitim programları sonrası eğitim etkinliğinin değerlendirilmesi ve daha sonraki eğitimin programlarının planlanmasında rehber alınması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Aktürk U Ö. Bayındır Hastaneleri HHM Hizmet içi eğitim Faaliyetleri ve Hemşirelik. Eğitim Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale HYO Mezunları Derneği. 1994.
- Benli D. Özalp H. Sağlık Hizmetlerinde Yönetim Ders Kitabı. Somgür Yayıncılık. I. BASIM. 1995. Ankara. 53-68.
- Campbell S. Continuing professional development: what do we need? Nurs Manag (Harrow). 2004 Mar;10 (10): 27-31.
- Canman D. İnsan Kaynakları Yönetimi. 2000. I. BASIM, Ankara. 121.
- Çevikbaş R. Hizmet içi Eğitim ve Türk Merkezi Yönetimindeki Uygulaması. 2002. I. Basım Ankara. 41.
- Göçmen Z. Ameliyathane Hemşirelerinin Ameliyathane Hemşireliği Oryantasyon Programı içeriğine İlişkin Görüşleri. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 8(1); 2004.
- Kaatsız F. H.Ü. Hastaneleri Erişkin Hastanesinde Çalışan Sağlık Memuru ve Hemşirelerin Hizmet İçi Eğitime İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek lisans Tezi, Ankara. 1985.
- Koç Z. Hastanelerde Çalışan Hemşirelerin Hizmet içi Eğitime Yönelik Düşünce, Beklenti ve Sorunları. Hemşirelik Forumu. 2004. Eylül-Ekim. 28-38.
- McDermott J. Beck D. Buffington St. Annas J. Supratikto J. Prenggono D. Ekonomi S. Achadi E. Two Models Of In-Service Training To Improve Midwifery Skills: How Well Do They Work?. *J Midwifery Womens Health* 2001; 46. 217-221.
- Özmen R. Devlet Memurları Kanunu. Seçkin Yayıncılık. Ankara, 2006. 156-157.
- Özpulat F. Ankara sağlık Bakanlığı Ankara Dışkapı Eğitim Ve Araştırma Hastanesinde Çalışmakta Olan Sağlık Personelinin Hizmet İçi Eğitim Programına İlişkin Görüşlerinin Saptanması. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Eğitimi Programı Yüksek Lisans Tezi. Ankara 2006.
- Taymaz H. Hizmet içi Eğitim Kavramlar İlkeler Yöntemler kitabı. I. Baskı. Ankara. 1981.3-4.
- Uçar A. İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet içi eğitim İhtiyaçları, Yüksek Lisans Semineri. Çanakkale. 5. 2006.
- Uver G. Kocaman G. Oktay S. Argon G. Abaan S. Hemşirelik Hizmetleri Yönetimi El kitabı. Vehbi Koç Vakfı Yayınları. İstanbul. 166- 183.
- Yalın H.İ. Hizmet İçi Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi, Milli Eğitim Dergisi sayı:150, Mart, Nisan, Mayıs 2001, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/150/yalin.htm>. 13.11.2008
- Yorgun S. Hemşirelerin Hizmet içi Eğitime İlişkin Görüşlerinin Saptanması. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Yüksek Lisans Tezi. 2002.